

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı

AVRUPA İNSAN HAKLARI
MAHKEMESİ KARARLARI BÜLTENİ

(Seçme Kararlar)

Mart - 2023

Sayı 22

İçindekiler

YAŞAM HAKKI.....	3
İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI.....	6
ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI	12
ADİL YARGILANMA HAKKI	14
ÖZEL VE AİLE HAYATINA SAYGI HAKKI	21
İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI.....	29
TOPLANTI VE DERNEK KURMA ÖZGÜRLÜĞÜ	34
EĞİTİM HAKKI	37

© Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Bülteni (Seçme Kararlar), Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından bilgilendirme amacıyla hazırlanmış olup herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

1

YAŞAM HAKKI

1. Machalikashvili vd. / Gürcistan¹ Kararı

Öz: *Başvuru, başvuranların yakınlarının ölümü ile sonuçlanan bir operasyon nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("AİHS" veya "Sözleşme") 2 ve 3. maddelerinin ihlal edildiği şikâyetlerine ilişkindir.*

Başvuranlar; M. Machalikashvili, E. Machalikashvili, N. Machalikashvili ve A. Margoshvili sırasıyla 1968, 1949, 1989 ve 1971 doğumlu Gürcistan vatandaşlarıdır ve Duisi Köyünde yaşamaktadırlar. Bu kişiler sırasıyla T.M.'nin babası, büyükannesi, kız kardeşi ve annesidir.

Gürcistan Devlet Güvenlik Servisi'ne ("GDGS") bağlı özel operasyon birimi, uluslararası bir terörist grupla bağlantılı suç faaliyetlerinde bulunduğu şüphelenilen T.M.'yi tutuklamak üzere 26 Aralık 2017 tarihinde Machalikashvili'lerin evine girmiştir. Operasyona katılan otuz iki memurdan ikisi yatak odasına girdiğinde, T.M. memurların iddiasına göre el bombası patlatmaya çalışmış ve başından vurularak etkisiz hale getirilmiştir. T.M. vurulmasından sonra hastaneye sevk edilmiş ve ameliyata alınmıştır ancak 10 Ocak 2018 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Operasyondan sonraki üç saat içinde GDGS'ye bağlı Terörle Mücadele Dairesi'nden bir müfettiş, T.M.'nin babası huzurunda iki olay yeri inceleme uzmanı ve bir patlayıcı uzmanı eşliğinde evde arama yapmıştır. Arama işlemi tamamlandıktan sonra polis, olayın yaşandığı yatak odasını mühürlemeden evden ayrılmıştır. Aynı gün T.M.'nin vurulması olayına ilişkin ceza soruşturması başlatılmıştır. Soruşturma kapsamında müfettiş T.M.'nin aile üyeleriyle görüşmüştür. Aile üyeleri ifadelerinde insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kaldıklarından şikâyetçi olmuşlardır. Adli tıp incelemelerinin sonucunda T.M.'nin yatağında yattığı sırada vurulduğu ve el bombasının üzerinde teşhis edilebilir parmak izine rastlanmadığı tespit edilmiştir. 25 Ocak 2020 tarihinde Bölge Savcılığı, suçun işlendiğine dair yeterli delil bulunmaması gerekçesiyle yürütülen cezai soruşturmanın sona erdirilmesine karar vermiştir. Başvuranlar, GDGS görevlilerinin suç teşkil eden eylemlerine karşı çok sayıda başvuruda ve şikâyette bulunmuşlardır. Başvuranlar, şikâyetlerinde; ilk soruşturma işlemlerinin GDGS tarafından yapılmış olmasının soruşturmanın tarafsızlığına gölge düşürdüğünü ve yatak odasında bulunan el bombasının kaynağına dair ciddi şüpheler bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca başvuranlar; T.M.'nin telefonundan gönderdiği son mesajın saati göz önüne alındığında, özel operasyon birimindeki görevlilerin delilleri tahrif ettiklerini iddia etmişlerdir.

¹ Machalikashvili vd. / Gürcistan Kararı, No. 32245/19, 1 Şubat 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-222413>

25 Ocak 2020 tarihinde Bölge Savcılığı, suçun işlendiğine dair yeterli delil bulunmaması gerekçesiyle yürütülen cezai soruşturmanın sona erdirilmesine karar vermiştir.

Mahkemenin Değerlendirmesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“AİHM” veya “Mahkeme”), özellikle önemli delillerin toplanma ve ele alınma şeklinde, operasyonun planlama ve kontrol aşamasının yüzeysel olarak incelenmesinde, görevlilerin ifadelerinin alınmasındaki gecikmede ve son olarak T.M.’nin babasına mağdur statüsü verilmeyerek ailenin Bölge Savcılığı’nın soruşturmayı sonlandırma kararına karşı itirazda bulunmasının engellenmesinde, etkin bir soruşturmada olmayacak eksiklikler tespit etmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, yetkili makamlarca Sözleşme’nin 2. maddesinin amaçları doğrultusunda etkili ve kapsamlı bir soruşturma yürütülmediği kanaatine ulaşarak Sözleşmenin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine karar vermiştir.

Mahkeme, T.M.’nin devletin sorumluluğu altına giren bir durumda öldüğü sonucuna ulaşmak için makul şüphenin ötesinde yeterli kanıt bulunmadığı kanaatiyle bire karşı altı oyla Sözleşme’nin 2. maddesinin esas yönünden ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Mahkeme; başvuranların, kötü muameleye maruz kaldıkları sonucuna ulaşılabilmesi için yeterli delilin bulunmadığı gerekçesiyle Sözleşme’nin 3. maddesi kapsamındaki şikâyetlerini reddetmiştir.

2

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI

2. Mermer / Türkiye² Kararı

Öz: Başvuru, 12 Eylül 2017 tarihinde duruşmaya ara verildiği sırada başvuranın üç kolluk görevlisi eşliğinde adliye tuvaletine götürülürken maruz kaldığı kötü muamele ve söz konusu kötü muamele iddiaları hakkında yürütülen ceza soruşturmasının yetersizliği iddialarıyla ilgilidir.

Başvuran, FETÖ/PDY silahlı terör örgütü üyeliği ve darbe teşebbüsüne katılım iddiası ile yargılandığı Ankara Ağır Ceza Mahkemesinin 12 Eylül 2017 tarihli duruşmasına ara verildiği sırada adliye tuvaletine götürülürken kolluk görevlilerinin kendisine karşı zor kullandığını iddia etmiştir.

Olay hakkında soruşturma yürüten Cumhuriyet Savcılığınca verilen talimat üzerine, başvuran 18 Eylül 2017 tarihinde Ankara Ceza İnfaz Kurumunda bir doktor tarafından muayene edilmiştir. Adli rapora göre, başvuranın sağ el bileğinin dış kısmında 7 cm'lik bir hiperemik, iyileşmiş yara ve iç kısmında iki adet mavi ve mor renkli hiperemik izi bulunmaktadır. Sonrasında temin edilen Adli Tıp Kurumu raporuna göre de, 18 Eylül 2017 tarihli adli raporda tespit edilenler hariç başvuranın vücudunda yeni bir iz tespit edilmemiştir.

Cumhuriyet Savcılığı, 19 Ekim 2018 tarihli kararıyla, başvuranı ve ilgili üç kolluk görevlisini dinledikten sonra ve başvurana ilişkin tıbbi muayene sonuçlarını dikkate alarak, kolluk kuvvetlerinin, başvuranın kendilerine karşı saldırgan bir tavrı olması nedeniyle başvuranı zapt etmek üzere zor kullandıkları gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir. Karara karşı yapılan itiraz, Ankara Sulh Ceza Hâkimliğinin 7 Ocak 2019 tarihli kararıyla reddedilerek karar kesinleşmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 11 Haziran 2020 tarihli bir kararla, başvuranın bireysel başvurusunu açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, başvuranın kolluk kuvvetleri tarafından kötü muameleye maruz kaldığı ve bu bağlamda yürütülen ceza soruşturmasının yetersiz olduğu iddialarını yalnızca Sözleşme'nin 3. maddesi açısından değerlendirmiştir.

Mahkeme, üç kolluk görevlisinin müdahalesinin, bir bütün olarak, başvuranın -kolluk görevlilerine hakaret etmek ve görevlerini yapmalarını engellemek için ayaklarını yerde sürüyerek direnmek suretiyle- inatçı davranışları karşısında orantısız bir güç kullanımı olmadığını kaydetmektedir. Bu nedenle, somut olayın koşulları dikkate alındığında, güç kullanımının, başvuranın şiddet davranışları karşısında gerekli ve orantılı olduğunu

² Hüseyin Mermer / Türkiye Kararı, No. 40692/20, 2 Şubat 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223050>

değerlendiren Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönü bağlamındaki şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.

Mahkeme, ulusal makamların soruşturma açma ve yürütme yükümlülüğüne ilişkin olarak, Cumhuriyet savcısının, başvuranın vücudunda tespit edilen lezyonların niteliğinin belirlenmesi için tıbbi muayene yapılmasını talep ettiğini, başvurunu ve olaya karışan kolluk görevlilerini dinlediğini, soruşturmasını tamamladıktan sonra, kolluk görevlileri tarafından başvurana karşı zor kullanılmasının gerekliliğini tespit ettiğini kaydetmiştir. Söz konusu değerlendirmeler ışığında Mahkeme, başvuranın Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönü bağlamındaki şikâyetinin de açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.

3. J.A. vd./İtalya³ Kararı

Öz: *Başvuru, İtalya'nın Lampedusa mülteci kabul merkezinde (hotspot) merkezin dışına çıkmalarını engelleyecek dış koşullar altında 10 gün boyunca tutulan başvuranlar bakımından, Sözleşmenin 3 ve 5.maddeleri ile 4 no'lu Protokolün 4. maddesinin ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Başvuranlar, 15 Ekim 2017 tarihinde teknelerle Tunus kıyılarından ayrılmış, denizdeki acil bir durumun ardından, 16 Ekim 2017'de onları Lampedusa'ya götüren bir İtalyan gemisi tarafından kurtarılmışlardır. Burada başvuranlara, iltica prosedürleri hakkında genel bilgiler içeren bir broşür verilmiş ancak başvuranlar, söz konusu belgelerin içeriğini tam olarak anlayamadıklarını belirtmişlerdir. Başvuranlar, Lampedusa mülteci kabul merkezinde on gün boyunca kalmışlar ve bu süre zarfında yetkililerle etkileşimde bulunmalarının imkânsız olduğunu iddia etmişlerdir. Bu süre zarfında merkezden yasal olarak ayrılmadıklarını ve bunu merkezi çevreleyen çitteki bir açıklıktan geçerek birkaç kez yaptıklarını belirtmişlerdir. Başvuranlar, merkezdeki maddi koşulları insanlık dışı ve aşağılayıcı olarak tanımlamışlardır. Başvuranlar, 26 Ekim 2017 de otobüsle Lampedusa Havaalanı'na transfer edilmişlerdir. Burada, başvuranlardan içeriğini anlamadıkları veya bir kopyasını almadıkları iddia edilen ve daha sonra Agrigento polis merkezi tarafından verilen giriş reddi emirleri olduğunu öğrendikleri bazı belgeleri imzalamaları istenmiştir. Başvuranların temsilcileri, bu belgelerin bir kopyasının alınması için polis merkezine bir talepte bulunmuşlardır. Sadece ilk iki başvuranla ilgili nüshalar kendilerine verilmiş ve verilen giriş reddi emirleri 26 Ekim 2017 tarihlidir.

³ J.A. vd./İtalya Kararı, No. 21329/18, 30 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223716>

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

AİHM, Hükûmetin, başvuruların bireysel kalış koşullarının kabul edilebilir sayılabileceği görüşünü destekleyecek yeterli unsurları ortaya koyamadığını tespit etmiştir ve başvurular tarafından sunulan, fotoğraflarla ve çeşitli raporlarla desteklenen unsurları göz önünde bulundurarak, başvuruların buraya yerleştirildiği sırada, Lampedusa mülteci kabul merkezinin kötü maddi koşullar sağladığı hususunu kabul etmiştir. AİHM, başvuruların Lampedusa mülteci kabul merkezinde kaldıkları süre boyunca Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edilerek insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz kaldıkları sonucuna varmıştır.

AİHM, Madde 5 § 1'de belirtilen genel kuralın herkesin özgürlük hakkına sahip olduğu hususu olmakla birlikte, Madde 5 § 1 (f)'nin bu genel kurala bir istisna getirdiğini ve Devletlerin yabancıların özgürlüğünü göçmenlik bağlamında kontrol etmelerine izin verdiğini ancak mevcut davanın koşullarında, göçmenlerin Lampedusa mülteci kabul merkezinin kapalı alanını yasal olarak terk etmelerinin imkânsızlığının, istisnai durumların hiçbirine girmediğini, başvuruların hareket özgürlüğünün sınırlandırılmasının, Sözleşme'nin 5. maddesi uyarınca açıkça kişisel özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları anlamına geldiğini; daha da ötesi, mülteci kabul merkezinde kaldıkları azami sürenin herhangi bir yasa veya yönetmelik tarafından tanımlanmadığını ve buna ek olarak, bu merkezde kalışlarının maddi koşullarının insanlık dışı ve aşağılayıcı olduğunu kabul etmiştir.

AİHM olayda, Sözleşme'nin 5 § 1 (f) maddesinin birinci kısmının ihlal edilerek başvuruların, keyfi olarak özgürlüklerinden mahrum bırakıldıklarını tespit etmiş, ayrıca Sözleşme'nin 5. maddesinin uygulanabilir olduğu ve Sözleşme'nin 5. maddesinin 1., 2. ve 4. maddelerinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

AİHM, başvuruların giriş reddi emirlerinin imzalanması ile sınır dışı edilmeleri arasındaki kısa süreyi, başvuralardan ikisine emirlerin bir kopyasının verilmediğini dikkate alarak, Hükûmetin, başvuruların bu kararlara itiraz etme olanağından yararlandıklarını yeterince göstermediğini belirtmiştir. AİHM, başvuruların davasında verilen giriş reddi ve sınır dışı etme emirlerinin başvuru sahiplerinin bireysel durumlarını doğru bir şekilde dikkate almadığına, bu kararların, yabancıların 4 nolu Protokol'ün 4. maddesi anlamında toplu olarak sınır dışı edilmesi eylemini teşkil ettiğine ve dolayısıyla Sözleşmenin bu hükmünün ihlalinin söz konusu olduğuna karar vermiştir.

AİHM, sonuç olarak; 30 Mart 2023 tarihli kararında, İtalya'nın Lampedusa mülteci kabul merkezinde (hotspot) merkezin dışına çıkmalarını engelleyecek dış koşullar altında 10 gün boyunca tutulan başvurular bakımından, Sözleşmenin 3 ve 5. Maddeleri ile 4 no'lu protokolünün 4. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

4. Mamasakhlisi vd./Gürcistan ve Rusya⁴ Kararı

Öz: *Başvuru, başvuranların Abhazya bölgesi otoriteleri tarafından sırasıyla 2001 ve 2003 yıllarında tutuklanmaları ve kötü muamele gördükleri yönündeki iddialarına ilişkindir.*

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, olayların taraf devletlerden birinin topraklarında gerçekleşmesine rağmen o devletin söz konusu topraklarda hâkimiyetinin olmaması ve başka bir taraf devletin o topraklar üzerinde kontrole sahip olması karşısında öncelikle davalı devletlerin yetkisi bakımından bir inceleme yapmıştır. Mahkeme bu değerlendirmeyi yaparken öncelikle Gürcistan Hükûmetinin uluslararası hukuk bakımından Gürcistan topraklarındaki yegâne meşru Hükûmet olduğunu fakat Abhazya bölgesinde bir otoritesinin olayların geliştiği dönemde bulunmadığını hatırlatmıştır. Mahkemeye göre, her ne kadar Abhazya Gürcistan'ın etkin kontrolü altında olmasa bile Gürcistan topraklarının parçası olması Gürcistan Hükûmeti bakımından bazı pozitif yükümlülüklerin doğmasına yol açacaktır. Bunlar olayın şartlarıyla sınırlı olmak üzere diplomatik, ekonomik, hukuki ya da diğer tedbirleri kendi gücü yettiği ölçüde almaktır.

Mahkeme, Rusya'nın askeri olarak bölgede güç sahibi olduğunu ve Abhaz unsurlarının Gürcistan'a karşı zafer kazanmalarının Rusya'nın askeri desteği olmaksızın mümkün olmayacağını tespit etmiştir. Bölgedeki barış gücü de esasen Rusya'nın kontrolündedir. Dolayısıyla Mahkeme Rusya'nın Abhazya üzerinde etkin kontrole sahip olduğunu ve Sözleşme'nin 1. maddesi bağlamında yetki unsurunun bulunduğunu kabul etmiştir.

Bu şekilde taraf devletlerin yetkisini kabul eden Mahkeme ikinci aşamada Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiş, bu ihlalden dolayı taraf devletlerin sorumluluğunu tespit yoluna gitmiştir. Bunun için ilk olarak Gürcistan'ın yukarıda belirtilen pozitif yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini incelemektedir. Mahkeme'ye göre Gürcü makamları kendi güçleri kapsamında her türlü aracı kullanmışlardır. Böylece Gürcistan tarafından üzerine düşen pozitif yükümlülükler yerine getirildiği için Mahkeme Sözleşme'nin 3. maddesinin Gürcistan tarafından ihlal edilmediğini kabul etmiştir.

Rusya bakımından ise, Mahkeme Rusya'nın bölgede etkin kontrole sahip olduğunu tespit ettiğini hatırlatmış ve bu nedenle Rusya'nın bölgedeki güçlerin kendisine bağlı bölgesel yönetimin tüm iş ve eylemleri üzerinde detaylı bir kontrole sahip olup olmadığının tespitine gerek duymamıştır. Dolayısıyla Sözleşme'nin 3. maddesi Rusya tarafından ihlal edilmiştir.

⁴ Mamasakhlisi vd./Gürcistan ve Rusya Kararı, No. 29999/04 ve 41424/04, 7 Mart 2023.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223361>

Mahkeme Sözleşme'nin 5. maddesi bakımından yaptığı incelemede de bölge yönetimi makamlarının başvuranları tutuklama yetkilerinin olmadığını vurgulamış, Sözleşme'nin 5. maddesinin de ihlal edildiğine karar vermiştir. Burada da yukarıda olduğu gibi Sözleşme Gürcistan tarafından değil Rusya tarafından ihlal edilmiş olmaktadır.

Benzer şekilde başvuranları yargılayan mahkemelerin Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında kanunla kurulmuş olarak kabul edilemeyeceklerini belirten Mahkeme Sözleşme'nin 6. maddesinin de Rusya tarafından ihlal edildiğine karar vermiştir.

3

ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK HAKKI

5. Orhan/Türkiye⁵ Kararı

Öz: Başvuru, başvuranın açık ceza infaz kurumuna nakledilme ve şartlı tahliyeden yararlanma talebine ilişkindir.

Başvuran açık ceza infaz kurumuna nakledilme ve şartlı tahliyeden yararlanma talebinde bulunmuştur. Ceza İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu başvuranın talebini reddetmiştir. Başvuran tarafından bu karara karşı yapılan itiraz, İnfaz Hâkimliği tarafından reddedilmiştir. Söz konusu karara karşı yapılan itiraz, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedilmiştir.

Anayasa Mahkemesi 19 Ocak 2022 tarihinde başvuranın bireysel başvurusunu kabul edilemez bulmuştur. Bu karar, 25 Şubat 2022 tarihinde başvurana tebliğ edilmiştir.

Başvuran, Sözleşme'nin 5. maddesine dayanarak, hukuka aykırı ve keyfi olduğunu ifade ettiği karar nedeniyle haksız yere özgürlüğünden yoksun bırakıldığını, ceza infaz kurumu yetkililerinin ret kararlarına itiraz etme prosedürünün Sözleşme'nin 6. maddesine uygun olmadığını, bu itibarla Sözleşmenin 13. maddesinin ihlal edildiğini ve ayrıca Sözleşme'nin 14. maddesi anlamında ayrımcılığa maruz kaldığını iddia etmektedir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, Sözleşme'nin 5. ve 6. maddeleri bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak; yaptığı değerlendirmede, Sözleşme'nin 5. maddesi bağlamındaki şikâyetin, Sözleşme'nin hükümleriyle konu bakımından (*ratione materiae*) bağdaşmadığı kanaatine varmıştır.

Mahkeme, kendi içtihadı uyarınca, şartlı tahliye talebinin sunulduğu hâkimin kararının, medeni nitelikte bir hakla ilgili bir itirazın incelenmesini ya da Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrası anlamında, cezai konularda bir suçlama hakkında karar verilmesini amaçlamaması nedeniyle, Sözleşme'nin 6. maddesi bağlamındaki şikâyetler için de aynı durumun geçerli olduğunu kaydetmiştir.

Sözleşme'nin 13. ve 14. maddeleri bağlamındaki şikâyetlerle ilgili olarak ise; Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamında savunulabilir bir şikâyetin bulunmaması dikkate alındığında, Sözleşme'nin 13. maddesi bağlamındaki şikâyetle ilgili olarak bir sonuca ulaşılmamasının mümkün olmadığı belirtilmiş ve bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğu sonucuna varılmıştır.

Sözleşme'nin 14. maddesi bağlamındaki iki şikâyete ilişkin olarak, Mahkeme, bunların yeterince desteklenmediği kanaatine varmış ve aynı gerekçeyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

⁵ Yusuf Orhan / Türkiye Kararı, No. 38358/22, 19 Ocak 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-222660>

4

ADİL YARGILANMA HAKKI

6. Hamdani/İsviçre⁶ Kararı

Öz: *Başvuru, hırsızlık iddiasıyla yargılanan başvuranın, muhtaç durumda olması nedeniyle avukatlık ücretinin karşılanması için yaptığı başvurunun (adli yardım talebinin), yargılamaya konu durumun çok önemli olmadığı, karmaşık hukuki bir durum bulunmadığı ve başvuranın kendi kendisini temsil edebileceği gerekçeleriyle reddedilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği iddialarına ilişkindir.*

Olay tarihinde İsviçre’de yasadışı şekilde yaşayan başvuran hırsızlık şüphesiyle gözaltına alınmış ve 75 gün süreli bir hapis cezası almıştır.

Başvuran aldığı cezaya gerekçesiz şekilde itiraz etmiştir. Aynı zamanda kendisini temsil etmek üzere de bir avukat atamıştır. Atanan avukat başvuranın ödeme gücü olmadığından ücretinin ödenmesi ve dosyayı takip etmek üzere kamu avukatı olarak atanması için Savcılık Ofisine başvuru yapmıştır.

Savcılık Ofisi, başvuranın kendisini temsil edebildiğinden ve davanın önemli yargısal sorunlar içermediğinden bahisle avukatın başvurusunu reddetmiştir. Avukat bu karara itiraz etmiştir.

Savcılık Ofisinin verdiği hapis cezası kararına ilişkin itiraz üzerine Savcılık Ofisi kararı bir iddianame olarak kabul edilerek dosya ilgili ilk derece mahkemesine gönderilmiştir.

Avukatlık ücretinin ödenmesi talebinin reddiyle ilgili itiraz üzerine üst mahkeme incelemesinde, dosya diğer şartları taşımadığından başvuranın ödeme gücü olup olmadığının incelenmesine gerek olmadığına karar verilmiş ve Savcılık Ofisi kararı onanmıştır. İncelemeyi yapan mahkemeye göre, verilen ceza çok hafif olmasa da dosya, başvuranın kendi kendine üstesinden gelemeyeceği hukuki zorluklar içermemektedir ve başvuran iddiaları kabul ettiğinden bir avukatın yardımına ihtiyacı yoktur. Bu karara karşı yapılan temyiz talebi sonucunda ise başvuranın Fransızca konuşabildiği gerekçe gösterilerek avukat yardımına ihtiyacı olmadığına karar verilmiş ve temyiz başvurusu reddedilmiştir.

İlgili ilk derece mahkemesi, Savcılık Ofisi tarafından verilen hapis cezası kararı ile ilgili yargılama yapmış ve bu yargılama sonucunda başvuran 30 gün hapis cezası almış ancak bu ceza para cezasına çevrilmiştir. Yargılama giderleri de başvuran üzerinde bırakılmıştır.

Mahkeme’nin Değerlendirmesi

AİHM, adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği değerlendirilirken bazı prosedürlerin yerine getirilip getirilmediği gibi özel durumlara odaklanılarak değil genel olarak yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiğini

⁶ Hamdani / İsviçre Kararı, No. 10644/17, 28 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223704>

vurgulamıştır. Buna bağlı olarak, AİHM, ne kadar önemli haklar da olsalar avukat yardımından yararlanma ve adli yardımın zorunlu olmadığı durumlar olduğunu belirterek, bu haklardan yararlanılmamasına yönelik değerlendirmelerin yargılamanın adil şekilde yürütülmesine engel olmaması gerektiğini işaret etmiştir. Yine, başvuranın karşı karşıya kaldığı cezanın önemsiz olmadığını belirtmiş ve adli yardım talebinin reddedilmesinde gösterilen gerekçelerin yeterli olmadığını da değerlendirmiştir.

AİHM, yaptığı değerlendirmeler ışığında somut dosyayı incelediğinde, dosyanın avukat yardımından yararlanma ile ilgili içtihattan farklı olduğunu çünkü başvuranın tuttuğu avukatın ücretinin devlet tarafından ödenmesi için talebi reddedilmiş olsa da görevine devam ettiğine işaret etmiştir. AİHM, avukatın hukuki yardımı nedeniyle başvuranın aldığı cezada büyük bir indirim yapıldığını tespit etmiş ve bu nedenle her ne kadar avukat dosyayı ücretsiz takip etme veya dosyadan çekilme gibi bir seçim yapmaya zorlanmış olsa da, adli yardım niteliğindeki talebin reddedilmesinin yargılamanın bir bütün olarak adil bir şekilde yürütülmesine olumsuz bir etkisi olmadığını değerlendirmiştir. AİHM sonuç olarak somut olayda Sözleşmenin 6.maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir.

7. Szaxon/Macaristan⁷ Kararı

Öz: *Başvuru, taraf olduğu hukuk davalarının uzun sürmesi nedeniyle Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin; 6. madde kapsamındaki şikâyetleriyle ilgili olarak ise kendisine etkili bir iç hukuk yolu sağlanmadığından bahisle Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edildiği iddiasına ilişkindir..*

Mahkeme'nin Değerlendirmesi:

Mevcut davada, Mahkeme, Gazsó/Macaristan kararında belirtilen ilkeler ışığında, 2021 Yasası'nın, hukuk yargılamalarının uzun sürmesinden kaynaklanan Sözleşme ihlalleri için gerçek bir telafiyi garanti eden etkili bir hukuk yolu sağlayıp sağlamadığını ve eğer öyleyse, başvuranın bu hukuk yolunu tüketip tüketmediğini incelemiştir.

Öncelikle, Mahkeme tarafından yapılan değerlendirmede, 2021 Yasası'nın, çekişmeli hukuk davalarının uzamasından kaynaklanan Sözleşme ihlalleri için ilke olarak gerçek bir telafiyi garanti eden, telafi edici nitelikte bir hukuk yolu sağladığını kabul etmiştir. Mahkeme, başvuranlara ulusal düzeyde verilen tazminatın, benzer davalarda Mahkeme tarafından verilen miktarlara denk olmamasının, yargılama süresinin uzunluğuna ilişkin bir hukuk yolunu tek başına etkisiz hâle getirmeyeceğini vurgulamıştır.

⁷ Szaxon / Macarisitan Kararı, No. 54421/21, 21 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-224049>

Mahkeme'ye göre, yerellik ilkesi uyarınca, bir pilot kararın uygulanması ve ödenecek tazminat miktarının değerlendirilmesi konusunda yerel makamlara daha geniş bir takdir yetkisi bırakılmalıdır ve bu tür bir değerlendirme, ülkelerin kendi hukuk sistemleri ve gelenekleriyle tutarlı bir şekilde yapılmalı ve bu değerlendirmede ilgili ülkedeki yaşam standardı dikkate alınmalıdır. Ekonomik gerçekleri göz önünde bulunduran Mahkeme, Macaristan bağlamında, uzun süren dönem için günlük yaklaşık 1 Avro'luk bir miktarın kabul edilebilir olduğuna ikna olmuştur. Mahkeme, mevcut davadaki bazı faktörlerin, iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekliliğinin başvurunun yapıldığı zamana göre değerlendirilmesi gerektiği yönündeki genel ilkedden ayrılmayı haklı çıkardığını düşünmektedir. Davalı Devlet makamlarının “makul süre” şartının ihlallerini telafi etmelerini sağlamak ve Mahkeme'nin değerlendireceği başvuru sayısını azaltmak gibi 2021 Yasası ile getirilen hukuk yolunun amacı dikkate alındığında, bu durumun sadece Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten sonra yapılan başvurular için değil, aynı zamanda o tarihe kadar Mahkeme'nin dava listesinde bulunan başvurular için de geçerli olduğu belirtilmiştir. Mahkeme'ye göre, söz konusu hüküm Macar davacılar ulusal düzeyde mağduriyetlerinin giderilmesi için gerçek bir fırsat sunmaktadır; prensipte bu fırsattan faydalanmak davacılar aittir. Bu nedenle, Mahkeme, başvuranın 2021 Yasası'nın ilgili bölümleri uyarınca bir talepte bulunması gerektiği kanaatine vararak, başvuranın mevcut iç hukuk yollarını tüketme yükümlülüğünden muaf tutabilecek herhangi bir istisnai durum da görünmediğinden başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

8. Cupiał/Polonya⁸ Kararı

Öz: *Başvuru, başvuranın çocuklarına psikolojik şiddet uyguladığı gerekçesiyle mahkûm edildiği yargulamada adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkindir.*

Başvurucunun, çocuklarına karşı aşırı dini uygulamalar yönünde baskı yaparak psikolojik şiddet uyguladığı iddiasıyla eski eşi A. tarafından suç duyurusunda bulunulmuştur. Soruşturma aşamasında uzman doktor (E.D.) tarafından hazırlanan raporda, çocukların “babaları tarafından uzun süreli psikolojik istismar”a maruz kalması nedeniyle duygusal ve kişilik bozukluğu belirtileri gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Soruşturma sonrasında açılan davada da yerel mahkeme, aynı uzman doktordan bilirkişi rapor almış ve bir dizi tanığı dinlemiştir. Başvuranın büyük kızı M., mahkeme önünde verdiği ifadesinde, babasının çocuklarını hiçbir zaman istismar etmediğini ifade etmiştir.

⁸ Cupiał / Polonya Kararı, No. 67414/11, 9 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-223374>

Başvuran, aleyhine rapor hazırlayan uzman doktorun tarafsız olmadığını, lehine olan ifadelerin dikkate alınmadığını, ayrıca eşiyile boşanmaya razı olmadığı için eşinin bu iddiaları kasten ortaya attığını ileri sürmüştür. Mahkeme öncelikle somut bir delil olmadığı için bilirkişinin azli itirazını reddetmiş, büyük kızın ifadelerinin çelişkili olması nedeniyle güvenilir olmadığına karar vererek başvuranın mahkûmiyetine karar vermiştir. Başvuran aynı iddialarla kararın kaldırılması için bir üst mahkemeye başvurmuş, ancak Bölge Mahkemesi yerel mahkeme kararını onamıştır. Başvuran, yerel mahkeme ve Bölge Mahkemesi önünde ileri sürdüğü argümanların kararlarda karşılanmadığını ileri sürmektedir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, başvuranın şikâyetlerinin özünde, çocuklarını maruz bıraktığı dini uygulamaların mahkûmiyeti için yeterli gerekçe oluşturup oluşturmadığı meselesinin yattığını hatırlamaktadır. Mahkeme, yerel mahkemelerin başvuranı suçlu bulurken, başvuranın eğitim yöntemlerinin tehlikeli uygulamalar teşkil ettiğini ve çocuklarına psikolojik zarar verdiğini tespit ettiklerini gözlemlemektedir. Bu bağlamda, çocukların duygusal ve kişisel gelişim alanında psikolojik istismar mağdurlarına özgü bozukluklardan muzdarip olduğu yönündeki uzman görüşlerine ve tanık ifadelerine atıfta bulunmuşlardır.

Mahkeme, başvuranın; boşanma isteğini kabul etmemesi nedeniyle eski eşi tarafından şikâyet edildiğine yönelik iddiasının ceza davasının özüne ilişkin olduğunu ve çok spesifik ve açık bir cevap gerektirdiğini ayrıca başvuranın bilirkişi raporlarına defalarca itiraz ettiğini gözlemlemektedir. Başvuran ile eski eşinin derin bir çatışma içinde olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, mahkûmiyet kararının belirleyici unsurlarından biri olduğu anlaşılan uzman görüşlerinin daha dikkatli bir şekilde değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Diğer taraftan Mahkeme, yerel mahkemelerin, büyük kızı M.'nin kendi isteğiyle başvuranla birlikte yaşamaya karar verdiği ve bu kararın yerel makamlar tarafından kabul edildiği gerçeğini de ele almadığı düşüncesindedir.

Yukarıdaki hususlar ışığında, Mahkeme, iki yargı düzeyindeki yerel mahkemelerin, başvuranın özel ve önemli argümanlarına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmadıklarını ve dolayısıyla adil bir duruşmanın gerekliliklerinden birini yerine getirmediklerini, kararları için yeterli gerekçeler sunmadıklarını gözlemlemektedir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Başvuran ayrıca, çocuklarını sözde aşırı dini uygulamalara maruz bıraktığı için psikolojik olarak istismar etmekten mahkûm edilmesinin, Sözleşme'nin 8, 9 ve 14. maddelerinin ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinin ayrı bir ihlali anlamına geldiğinden şikâyetçi olmakta ise de Mahkeme bu konuları Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında incelemiş ve bu

hükmün ihlal edildiğini tespit etmiştir. Mahkeme bu nedenle ayrıca bir incelemenin gereksiz olduğuna karar vermiştir.

9. Hırvatistan Radyo-Televizyon/Hırvatistan⁹ Kararı

Öz: *Başvuru, Hırvat devlet ulusal radyo ve televizyon yayın kuruluşu olan başvuranın açtığı aynı maddi vakıya dayanan hukuk davalarının neredeyse yarısının lehine, diğer yarısının ise aleyhine sonuçlanması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Hırvat devleti ulusal radyo ve televizyon yayın kuruluşu olan başvuran, A.K. adlı bir çalışanın, hiç yapmadıkları dış çeviri hizmetleri için 176 kişiye kendi adına ücret ödediğini öğrenmesi sonrasında, bu kişiler aleyhine “sebepsiz zenginleşme” nedeniyle yüzden fazla hukuk davası açmıştır. Bu yargılamaların yaklaşık yarısında, ikinci derece mahkemeleri lehte, diğer yarısında ise aleyhte karar vermiştir. Mevcut dava, sonraki yargılamaların 20'si ile ilgilidir. Başvuran, 20 davanın her birinde Yargıtay'a olağanüstü bir temyiz başvurusunda bulunmuştur. Bir davada, temyiz kabul edilebilir ilan edilmiş, ancak esastan reddedilmiştir. Geri kalan itirazlar ise temyiz sebeplerinin yasanın yeknesak uygulanmasını sağlamak açısından önemli olmaması nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur. Aynı olaylardan kaynaklanan ve yerel mahkemelerin başvuran lehine karar verdiği bir dizi başka davada ise Yargıtay, bu temyizlerde ileri sürülen ve kanunun yeknesak uygulanması açısından önemli olan sebeplere sahip olan davalılar tarafından yapılan olağanüstü veya olağan temyiz başvurularına izin vermiştir. Daha sonra Yargıtay itiraz edilen kararları bozmuş ve alt derece mahkemeleri bazı önemli olguları tespit edemediği için davaları ilk derece mahkemelerine göndermiştir.

Diğer yandan, Hırvat Anayasa Mahkemesi, başvuranın anayasal hakların taşıyıcısı olarak kabul edilecek kadar Devletten yeterince bağımsız olmadığına hükmederek, her bir davada başvuranın anayasal şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi:

AİHM ilk olarak başvuranın bireysel başvuruda bulunma yetkisi veren 34. madde anlamında “sivil toplum kuruluşu” niteliğini taşıyıp taşımadığı hususunu incelemiştir. Bu bağlamda Mahkeme, başvuranın Devlet tarafından kurulmuş, tüzüğü Parlamento onayına tabi, Hükûmet ile programlama yükümlülükleri ve bunların finansmanı konularında bir anlaşma yapmak zorunda olmasına ve kaynakları büyük ölçüde kamuya ait olup, kamu yararına yayın ve diğer hizmetleri sağlamasına rağmen, başvuranın Devletin himayesi altına girmediği ve

⁹ Croatian Radio-Television / Hırvatistan Kararı, No. 52132/19, 2 Mart 2023.
<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223302>

Anayasa ile güvence altına alınan basın özgürlüğünden yararlandığı gerekçesiyle başvuranın 34. madde anlamında ehliyete sahip olduğuna karar vermiştir.

Davanın esası bakımından yaptığı değerlendirmede ise AİHM, başvuranın şikâyetçi olduğu üzere, maddi hukukun farklı ulusal mahkemeler tarafından uygulanmasından doğan içtihat farklılıkları olduğunu ve fakat Yargıtay'ın davalı kişiler tarafından yapılan olağanüstü veya olağan itirazlara izin verdiği diğer davalarda, sebepsiz zenginleşme davalarında incelenmesi gereken ilgili hukuki meseleleri ayrıntılı olarak belirttiğini kaydetmiştir. Gerçekten de Mahkeme'ye göre, ilk derece mahkemeleri bu meseleleri ele almadığından ve dolayısıyla ilgili tüm olguları tespit edemediğinden, Yargıtay da bu gerçekleri kendisi tespit edemeyeceği için, davaları ilk derece mahkemelerine havale etmiştir. Ayrıca, mevcut davalardan birinde Yargıtay, ilgili tüm olguların alt mahkemeler tarafından tespit edildiğine karar vermiş ve maddi hukukun doğru bir şekilde uygulandığına hükmetmiştir. Mahkeme, bu olgunun iç hukukun ilk derece mahkemelerinin içtihatlarındaki tutarsızlıkların üstesinden gelmek için bir mekanizmanın bulunduğu ve aynı zamanda uygulandığı anlamına geldiğini değerlendirmiştir.

Yukarıdaki tespitleri ışığında Mahkeme, her halükârda, Yüksek Mahkeme'nin, kanunun yeknesak olarak uygulanmasını sağlamak için belirli bir grup benzer davanın nasıl ele alınması gerektiğine ilişkin ilgili yönergeleri sağladıktan sonra, bunu gelecekteki her davada yapmak zorunda olmadığı gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

5

ÖZEL VE AİLE HAYATINA SAYGI HAKKI

10. L.B./Macaristan¹⁰ Kararı (Büyük Daire)

Öz: *Başvuru, borçlu vergi mükelleflerinin isim ve adres bilgilerinin yayımlanması nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesini ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.*

Dava, borçlu olan vergi mükelleflerinin kişisel verilerinin yayınlanmasına ilişkin Macar yasama politikası ile ilgilidir. Başvuran, özellikle adının ve ev adresinin, ilgili vergi mevzuatında 2006 yılında yapılan bir değişiklik uyarınca, vergi makamlarının internet sitesinde “büyük vergi borçluları” listesinde yayınlanması nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi:

AİHM Büyük Dairesi, davanın esasına ilişkin olarak, öncelikle, Vergi Dairesi'nin başvuranın kişisel verilerini yayınlamasının, başvuranın özel hayatına saygı gösterilmesi hakkına bir müdahale teşkil ettiğini ve bunun 2003 Vergi İdaresi Kanunu'nun 55(5) fıkrasında yasal bir dayanağı olduğu konusunda herhangi bir ihtilaf olmadığını tespit etmiştir. Ayrıca, büyük vergi borçlularının verilerinin kamuya açıklanmasının vergi disiplinini geliştirmeyi ve potansiyel iş ortaklarının mali durumu hakkında fikir vermeyi amaçladığını kabul etmiştir. Dolayısıyla müdahalenin amacı meşrudur.

Müdahalenin demokratik toplumda gerekliliğine ilişkin olarak AİHM ilk olarak, vergi tahsilatını sağlamak için böyle bir liste yayımlanmasının gerekli olup olmadığını değerlendirirken geniş bir takdir yetkisine (“geniş takdir marjı”) sahip olsalar da, bu takdir yetkisi sınırsız veya Mahkeme'nin denetiminin ötesinde olmadığını belirtmiştir. Bu çerçevede AİHM, 2003 tarihli Vergi İdaresi Kanunu'nun söz konusu menfaatler arasında bir dengeleme yapacak araçlara sahip olmadığını değerlendirmiştir. Gerçekten bir vergi borcunun kesintisiz olarak 180 gün boyunca ödenmemiş olması halinde, borçlunun Vergi Dairesi'nin internet sitesinde yayınlanan listede adı ve ev adresi ile tanımlanması zorunlu ve sistemattir, bu konuda ilgili makamlara takdir yetkisi verilmemiştir.

AİHM bu noktada böyle bir yasal tercihin arkasında yatan gerekçeyi değerlendirmek zorunda olduğunu; bunu yaparken parlamento incelemesinin kalitesinin de merkezi öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda AİHM mevzuatın hazırlık çalışmalarında, önceki düzenlemelerin ve bunların vergi mükelleflerinin davranışları üzerindeki muhtemel etkilerinin değerlendirilmediğini kaydetmiştir. Ayrıca, önceki düzenlemelerdeki tedbirlerin neden yetersiz kaldığı veya yeni düzenlemenin ilave değerinin ne olduğu konusunda da herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

¹⁰ L.B. / Macaristan Kararı, No. 36345/16, 9 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223675>

Ayrıca, Parlamento'nun böyle bir liste yayımlanması uygulaması getirilmesinin özel hayatın gizliliği hakkı üzerindeki etkisinin ve vergi borçlusunun ev adresinin halk tarafından kötüye kullanılması riskinin dikkate aldığına dair hiçbir kanıt yoktur. Verilerin yayımlanması için kullanılan ortam olan internet ve bunun potansiyel erişimi de dikkate alınmamıştır. Dünya çapında internete erişimi olan herkes, listedeki her bir vergi borçlusuna ilişkin bilgilere sınırsız erişime sahiptir ve bunun doğal, olası ve öngörülebilir bir sonucu olarak yeniden yayınlanma riski vardır. Son olarak, 2006 yılındaki mevzuat değişikliğinin hazırlanmasında veri koruma hususlarına çok az yer verilmiştir.

Sonuç olarak Mahkeme, Macar yasama organının anılan düzenlemeyi yürürlüğe koyarken dayandığı gerekçelerin, ilgili olmasına rağmen, müdahalenin “demokratik bir toplumda gerekli” olduğunu ve yetkililerin söz konusu bireysel ve kamusal menfaatler arasında adil bir denge kurduğunu göstermek için yeterli olduğu konusunda tatmin olmamış ve ikiye karşı on beş oyla Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

11. Deltuva/Litvanya¹¹ Kararı

Öz: *Başvuru, başvuranın tutukluluğu sırasında aile ziyaretlerine getirilen sınırlama nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Başvuran, Kasım 2019'da uyuşturucu kaçakçılığında başrol oynadığı şüphesiyle tutuklanmıştır. Soruşturma savcısı, tutukluluğunun ilk dokuz ayı boyunca, birçok kez talep edilmesine rağmen, bu tür ziyaretlerin cezai soruşturmanın başarısına engel olabileceği gerekçesiyle, başvuranın eşi ve o sırada on yaşında olan kızıyla yalnızca bir kez görüşmesine izin vermiştir. Kabul edilen talebin gerekçesi, başvuranın kızının babasını görememe nedeniyle büyük stres ve endişe yaşadığını belirten ve mümkün olan en kısa sürede iletişime geçilmesini tavsiye eden bir psikolog raporudur.

Ağustos 2020'de soruşturma savcısı, başvurana eşi ve kızı ile ayda iki kez temassız ziyaret hakkı vermiştir. Kasım 2020'de başvuran serbest bırakılmış ve evinde yakın gözetim altına alınmıştır. Ceza davası halen devam etmektedir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme değerlendirmesinde, başvuranın tutukluluğunun ilk dokuz ayı boyunca aile ziyaretine getirilen kısıtlamanın, başvuranın aile hayatına saygı hakkına müdahale teşkil ettiğini, söz konusu kısıtlamanın, kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu ve düzensizliğin veya suçun önlenmesi meşru amacını güttüğünü belirtmiştir. Ancak Mahkeme, aşağıdaki

¹¹ Deltuva / Litvanya Kararı, No. 38144/20, 21 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223647>

nedenlerle söz konusu müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vermiştir.

Buna göre Mahkeme, başvuranın işlediğinden şüphelenilen suçların doğası, tüm şüphelilerin henüz tespit edilmemiş olması ve soruşturmanın halen devam etmekte olması göz önüne alındığında, başvuranın gözaltına alındığı zaman dış dünya ile temasına ilişkin bazı kısıtlamalar getirilmesinin makul ve gerekli olduğunu değerlendirmiştir. Ancak, Mahkeme, devletlerin tutuklu ve aile üyelerinin haklarını ve menfaatlerini dikkate alırken geniş genellemeler açısından değil, özel durumla ilgili olarak değerlendirme yapmalarının gerektiğini belirtmiştir.

Somut olayda başvuranın eşi ve kızıyla bir kez ve ardından ayda iki kez aile ziyareti hakkı verilmesine ilişkin kararlar, başvuranın durumunun bireysel olarak değerlendirilmesinden sonra alınmıştır. Bununla birlikte, tutukluluğunun geri kalanı boyunca, yetkililerin başvuranın eşi ve kızıyla görüşmesine izin vermemesi, esas olarak başvuranın bunları kullanarak soruşturmaya müdahale etmeye çalışabileceği iddiasına dayanmıştır. Yerel makamlar, soruşturmanın kendi özel koşullarında neden böyle bir riskin mevcut olduğunu kanıtlayamamışlardır. Bunun yanında başvuranın eşi ve kızı, cezai kovuşturmada şüpheli veya tanık olarak yer almadıkları gibi yerel makamlar başvuranın, eşi ve kızının diğer zanlılarla herhangi bir bağlantılarının olmadığı ve ceza soruşturması ile herhangi bir ilgilerinin bulunmadığı ve ayrıca söz konusu soruşturmaya müdahale etmek için herhangi bir teşebbüste de bulunmadıkları yönündeki iddiasına karşı argüman geliştirememişlerdir.

Sonuç olarak, yerel makamlar, on yaşındaki bir çocuğun ziyaretinin ceza yargılamasının başarısını nasıl etkilemiş olabileceğine dair herhangi bir gerekçelendirme yapamamış ve Sözleşmenin 8. maddesi ihlal edilmiştir.

12. Horvatovich/Macaristan¹² Kararı

Öz: *Başvuru, başvuranın yerel makamların aile hayatına saygı gösterilmesi hakkını ihlal ederek kızıyla kişisel ilişki kurulması konusunda yeterli çabayı göstermemeleri nedeniyle Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiği iddialarına ilişkidir.*

Budapeşte II ve III. Bölge Mahkemesi, başvuranın A. ile olan evliliğini 24 Ekim 2002 tarihinde sona erdirmiş ve çiftin 1997 doğumlu kızları B'nin velayet hakları konusunda taraflar arasında yapılan anlaşmayı onaylamıştır. Anlaşmaya göre, başvuranın her iki hafta sonunda ve Noel tatillerinde B. ile görüşmesine ve her Perşembe günü B.'yi aramasına izin verilmiştir.

¹² Horvatovich/Macaristan Kararı, No. 12141/16, 9 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223377>

Budapeşte II. Bölge Vesayet Makamı ("Vesayet Makamı") daha sonra A.'yı anlaşma şartlarına uymadığı için en az iki kez para cezasına çarptırmıştır. Başvuran, 1 Eylül 2005 ile 8 Nisan 2007 tarihleri arasında kızıyla hiç görüşmemiştir. 29 Ağustos 2011 tarihinde Budapeşte II ve III. Bölge Mahkemesi, A.'yı reşit olmayan bir kişiyi tehlikeye atmaktan suçlu bulmuş ve kendisine uyarı cezası vermiştir. Daha sonra başvuran ve kızı arasında düzenli olarak görüşmelerin gerçekleştiği görülmektedir.

27 Aralık 2012 tarihinde B. babasıyla planlanan bir görüşmeye gelmemiş ve 18 Ocak 2013 tarihinde başvuran Vesayet Makamına bir icra talebinde bulunmuştur. Vesayet Makamı, hem A.'yı hem de B.'yi birkaç kez dinlemiştir. A.'nın, başvuranın temas haklarının değiştirilmesi talebinde bulunması nedeniyle, 2 Temmuz 2013 tarihinde yargılamanın durdurulmasına karar vermiştir. Bu arada, başvuran, 1 Haziran 2013 tarihinde gerçekleşmesi gereken bir ziyarete ilişkin olarak bir icra talebinde bulunmuştur; icra takibi her iki talebe ilişkin olarak da devam etmiştir. Ayrıca başvuran 2 Ağustos 2013 ve 10 Haziran 2014 tarihlerinde iki kez çocuğun geçici koruma altına alınması için dava açmıştır. İlk talep reddedilmiş ve ikinci yargılamada 8 Aralık 2015 tarihine kadar nihai bir karar alınmamıştır. 29 Temmuz 2014 tarihinde, A. ve B.'nin psikolojik değerlendirmesini yapmak üzere bir adli tıp uzmanı psikolog atanmıştır. 28 Ocak 2015 tarihinde, B.'nin tedbir kararına uymaması nedeniyle yeni bir uzman atanmıştır. 6 Temmuz 2015 tarihinde bir adli psikolog B. ve başvuranın psikolojik değerlendirmesini gerçekleştirmiştir. Vesayet Makamı 9 Temmuz 2015 tarihinde tarafların arabuluculuk işlemlerine katılmalarını emretmiştir. Vesayet Makamı 1 Eylül 2015 tarihinde, B. on sekiz yaşına girdiği için icra takibini durdurmuştur. Bu noktada, başvuran üç yıldır kızıyla hiç görüşmemiştir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme öncelikle başvuranların şikâyetlerinin Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi anlamında temelsiz olmadığını veya başka herhangi bir gerekçeyle kabul edilemez olmadığını belirterek başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verdikten sonra mevcut başvuruya ilişkin temel prensiplerin (*T.C. / İtalya* (no. 54032/18, §§ 57-58, 19 Mayıs 2022) kararında belirlendiğini vurgulamıştır.

Mahkeme, mevcut davada belirleyici sorunun, Macar makamlarının mahkeme kararlarında belirtilen çocukla kişisel ilişki düzenlemelerinin uygulanmasını kolaylaştırmak için hızlı hareket etme ve istisnai özen gösterme görevlerini yerine getirip getirmediikleri olduğunu değerlendirmektedir. Mahkeme, Bölge Mahkemesi'nin çocukla kişisel ilişki düzenlemelerine ilişkin kararının 27 Aralık 2012 tarihinden (başvuranın kızıyla ilgili temas

haklarını kullanamadığı tarih) B.'nin yetişkinliğe erişmesine kadar yürürlükte olduğunu ancak uygulanmadığını tespit etmiştir.

Mahkeme ayrıca icra takibinin 18 Ocak 2013 tarihinde başladığını, ancak yaklaşık altı ay sonra Vasilik Makamı tarafından askıya alındığını belirtmektedir. Buna ek olarak Mahkeme, ikinci derece makamının yargılamaya devam etme talimatına rağmen, Vasilik Makamının yalnızca yargılamadan üç yıldan fazla bir süre sonra B.'yi bir kez dinlemek ve taraflara arabuluculuğa katılma emri vermek gibi usulü tedbirler aldığını tespit etmiştir. Mahkeme'ye göre yukarıda özetlenen olay ve olgular kapsamında; yerel yargılamalardaki gecikmeler, başvuranın kızıyla gelecekteki ilişkileri açısından geri dönülemez nitelikte belirleyici olmuştur. Başvuranın çocuğuyla kişisel ilişki kurulmasına dair tedbirin uygulanmadığı üç yıllık sürede başvuranın çocuğuyla kişisel ilişki kurulması hakkı engellenmiştir.

Mahkeme, yukarıdaki hususları göz önünde bulundurarak yerel makamların başvuranın çocuğuyla kişisel ilişki kurulmasına dair haklarının uygulanması için makul olarak gerekli olabilecek tüm adımları atmadığı ve Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

13. Kogan vd./Rusya¹³ Kararı

Öz: *Başvuru, ailesiyle Rusya'da yaşayan ABD vatandaşı bir insan hakları aktivistinin Rusya'ya terk etmek zorunda kalması üzerine özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı, hakların etkili bir şekilde kullanımı ve bir davanın incelenmesi için gerekli kolaylıkları sağlama yükümlülüğünün ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Başvuranlar ABD vatandaşı Vanessa Kogan, Rus vatandaşı Grikor Avetisyan ve sırasıyla 2014 ve 2017 doğumlu Rus ve ABD vatandaşı Aleksandr Avetisyan ve Luka Avetisyan'dır. Birinci ve ikinci başvuranlar 2013 yılında evlenmişler ve bu evlilikten 2 çocukları olmuştur (Üçüncü ve dördüncü başvuranlar). Mahkemeye yapılan başvuru zamanında başvuranların hepsi Moskova'da yaşamaktaydılar.

Birinci başvuran Vanessa Kogan 2009 yılında Rusya'ya taşınmıştır. Rusya'da çeşitli sivil toplum örgütlerinde insan hakları örgütleri için çalışmıştır. Birinci başvuran 2009-2014 yılları arasında çalışmaya bağlı oturma iznine sahip iken daha sonra 3 yıl geçerli oturma izni hakkını elde etmiştir. Birinci başvuran 2020 yılının Eylül ayında Rus vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunmuştur ve başvurusu reddedilmiştir. 16 Kasım 2020 tarihinde de birinci başvuranın oturum izni iptal edilmiştir. Başvuran 5 Aralık 2020 tarihinde bu karara karşı dava

¹³ Kogan vd. / Rusya Kararı, No. 54003/20, 7 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223369>

açmıştır. Bölge Mahkemesi davaya ilişkin kararında, Moskova Göç Servisinin (MVD) birinci başvuranın oturma iznini iptal eden kararını 20 Ekim 2020 tarihli Ulusal Güvenlik Servisi (FSB) raporuna dayanarak verdiğini ve dolayısıyla bu tedbirin orantılı olduğunu tespit etmiş ve ayrıca yapılan işlemde geçerli prosedüre uyulduğunu kaydederek başvuranın talebinin reddine karar vermiştir. Şehir Mahkemesi de başvuranın itirazı üzerine yaptığı inceleme sonucunda 16 Nisan 2021 tarihinde Bölge Mahkemesinin kararını onamıştır.

Birinci başvuran, oturma izni için başvurduğunda FSB tarafından sorgulandığını, karşılıklı malleşme yapıldığını, bu süreçte yaptığı faaliyetler ve çalıştığı kuruluşlar hakkında bilgi talep edildiğini ifade etmiştir. Başvuran aynı kuruluşlara bu süreçte (her türlü baskı) polis baskınları, tehditler ve devlet müdahalesi bulunduğunu da iddia etmektedir. 14 Nisan 2021 tarihinde başvuranların avukatı Mahkemeye “genel baskı ve ailelerinin Rusya’daki geleceğine ilişkin belirsizlik ve aldıkları tehditler nedeniyle” başvuranların 2 Nisan 2021 yılında Rusya’yı terk ettiklerini bildirmiştir. Birinci başvuran, oturma izninin kendisiyle beraber olan ve eşi ikinci başvuran Grikor Avetisyan’ın insan hakları çalışmalarını sınırlandırmak amacıyla iptal edildiğinden şikâyetçi olmuştur.

Mahkemenin Değerlendirmesi:

Mahkeme, Hükûmet’in birinci başvuranın oturma izninin iptalini haklı göstermek için dayandığı ulusal güvenlik gerekçelerini not etmiştir. Ancak Bölge Mahkemesinin ret kararının dayandığı FSB raporunun içeriği birinci başvurana ve yerel mahkemeye sunulmadığı için birinci başvuran yerel mahkemelerde yaptığı başvurulara yeterli düzeyde hazırlanamamış ve kendisini savunamamıştır. Oturma izninin iptali üzerine birinci başvuranın açtığı dava ağır usul hataları ve eksiklikleri içerdiği için yargılama adil bir şekilde gerçekleşmemiştir. Bu nedenlerle yetkililer 8. maddeyi ihlal etmiş, ulusal güvenlik kaygıları ile birinci başvuranın aile hayatı arasında adil bir denge kuramamıştır. Sonuç itibarıyla tüm başvuranların özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı ihlal edilmiştir.

Birinci başvuranın bir insan hakları aktivisti olması ve yaptığı çalışmaların oturma izninin iptaliyle sonuçlanacağı veya en azından riske gireceği yetkililer tarafından bilinmektedir. Birinci başvuranın Rusya’da kalmasını sağlayacak tüm yasal dayanakların ortadan kaldırılmasına yönelik yetkililerin amaç ve çabalarını not eden Mahkeme, verilen kararlara itiraz edilebilmesinin önüne ciddi engeller konulduğunu da vurgulamıştır. Mahkeme, yetkililerin, birinci başvuranın aile hayatına müdahalesinin temel amacının, kendisi gibi insan hakları aktivisti olan ikinci başvuran ve aynı zamanda eşi olan Grikor Avetisyan’ın faaliyetleri nedeniyle cezalandırmak olduğunu kabul etmiş ve 8. Madde ile bağlantılı olarak birinci

başvuran ve ikinci başvuranın 18. maddede tanımlanan hakların etkili bir şekilde kullanımı hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Birinci başvuranın çalıştığı kuruluşların ofislerinde yapıldığı iddia edilen aramalarla ilgili olarak Mahkeme, Hükûmetin sunulan ilgili beyanlara itiraz etmediğini veya ilgili herhangi bir belge sunmadığını kaydetmiştir. Bu durum ve birinci başvuran tarafından sunulan diğer deliller göz önüne alındığında Rus makamlarının AİHM ile işbirliği yapmadığı sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak Rusya, tüm başvurular yönünden Sözleşme'nin 8. maddesini, birinci ve ikinci başvurular açısından 8. maddesiyle bağlantılı olarak 18. maddesini ihlal etmiş ve 38. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

6

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI

14. Saure/Almanya (no. 2)¹⁴ Kararı

Öz: *Başvuru, gazeteci olan başvuranın, 1987 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde bir otelde ölen Schleswig-Holstein Eyaleti eski Başbakanı (U.B.) hakkında Alman Dış İstihbarat Servisi tarafından tutulan dosyalara fiziksel erişimine izin verilmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.*

Başvuran Hans-Wilhelm Saure, 1968 doğumlu bir Alman vatandaşıdır ve Berlin'de yaşamaktadır. Kendisi tanınmış bir gazetecidir. Bay Saure 2012 yılında Dış İstihbarat Servisi'ne fiziksel erişim sağlamaya çalışmıştır. Bu dosyalar, aralarında Schleswig-Holstein Eyaleti eski Başbakanı olan Bay U.B.'nin de bulunduğu bazı önde gelen kişilerle ilgili dosyalardır. U.B. Cenevre'de bir otelde gizemli bir şekilde ölmüştür ve bir Doğu Avrupa ülkesinin gizli servisinin ajanı olduğu ve daha sonra bu servis tarafından şantaja uğradığı söylentileri öldüğü dönem gündemde yer almıştır. Başvuranın talebi için gerekçe göstermesi zorunluluğu olmamasına rağmen talebi reddedilmiştir. Dış İstihbarat Servisi, belgelerin 30 yıldan daha eski olması nedeniyle (dosyalar 1991-95 yıllarına aittir) açıklanma koşullarını karşılamadığını belirtmiştir. Başvuranın yaptığı idari itiraz da reddedilmiştir. Ayrıca, talebin "bilgi alma" ile ilgili bir hak olmadığı ve başvuranın yapmak istediği gibi dosyalara erişim talebinin kişisel olmadığı belirtilmiştir. Başvuran talebini mahkemeye taşımış ve dosyalara şahsen bakma hakkı olduğunu ve basının bilgilere erişimindeki çıkarlarının U.B.'nin 30 yıllık gizlilik süresi tarafından korunan özel hayatın gizliliği hakkına ağır bastığını ve bu nedenle bu davada bu sürenin kısaltılması gerektiğini savunmuştur.

Kasım 2013'te Federal İdare Mahkemesi bu davayı reddetmiştir. Yerel mahkeme, özellikle Federal Arşiv Yasası uyarınca 30 yıldan farklı bir zaman dilimi yorumunun mümkün olmadığına ve Anayasa'nın 5/1 maddesinin ilk cümlesinde yer alan bilgi edinme hakkının bu davada olduğu gibi kamuya açık olmayan kaynaklar için geçerli olmadığına karar vermiştir. Yerel mahkeme ayrıca, Anayasa'nın 5. maddesinin ikinci cümlesi uyarınca basının bilgi edinme hakkının Anayasa'nın 5 § 1 maddesi genel olarak belgelere şahsen başvurma hakkını öngörmediğine karar vermiştir. Başvuran, Federal Anayasa Mahkemesi'nde dava açarak, mahkemelerin kendisine fiziksel erişim izni vermemesi nedeniyle Anayasa'dan doğan haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, U.B.'nin 1980'lerde ölmüş olmasına rağmen belgelerin 1990'lardan kalma olduğu yönündeki açıklamanın da inandırıcı olmadığını savunmuştur. Federal Anayasa Mahkemesi davayı incelemeyi reddetmiştir. Başvuran, 2013 yılında Dış İstihbarat Servisi ile vardığı anlaşma sonucunda bu kurumdan dosyaların içeriği

¹⁴ Saure/Almanya (no. 2) Kararı, No. 8819/16, 8 Şubat 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-220570>

hakkında bilgi almayı başarmıştır. Başvuranın 2016 yılında Bild'de (bir gazete) yayınlanan iki makalesi U.B. ile ilgili dosyalardaki bazı bilgilere ışık tutmuş ve dosyaların yaklaşık 5.100 sayfadan oluştuğunu belirtmiştir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

AİHM, mevcut davada öncelikle, Sözleşme'nin 10. maddesi'nin, devlet kurumları tarafından tutulan bilgilere erişim konusunda mutlak bir hak sağladığı anlamına gelmediğini yinelemiştir. Mahkeme meselenin, bu tür bilgilerin verilmemesinin ne zaman bir bireyin haklarını ihlal ettiği noktasında olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, Dış İstihbarat Servisi'nin başvuranın talebini incelemeksizin reddetmediğini kaydetmiştir. Bunun yerine, U.B. hakkındaki dosyanın içeriğini ona sunmuş ve kısmen de olsa başvurana bir tatmin sağlanmış olduğunu belirtmiştir. Başvuranın dosyalara fiziksel erişimine izin verilmemesinin yasaya uygun olarak yapıldığını ve ulusal güvenliğin korunması meşru amacına sahip olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, Devletlerin, ulusal hukuka uygunluk konusunda geniş takdir yetkisine (“takdir marjı”) sahip olduğunu yinelemiş ve ancak belgelerin bu şekilde kategorize edilmesinin itidalli bir şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Mahkeme ayrıca, bu tür dosyalara fiziksel erişimin, istihbarat servisinin iç işleyişi ve çalışma yöntemleri hakkında yetkililer tarafından dikkate alınması gereken bilgileri ortaya çıkarabileceğini kaydetmiştir. Mahkeme, başvuranın ulusal güvenlik sınıflandırmasının önceliğine itiraz ederken çekişmeli yargılamalara erişimi olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, başvuranın ulusal mahkemeler ve idari organlar önünde soyut veya genel noktalara değinmesini yeterli bulmamış; bunun yerine, söz konusu dosyalara fiziksel erişimin ifade özgürlüğü hakkı için neden gerekli olduğunu spesifik olarak göstermesinin onun sorumluluğu olduğuna karar vermiştir. Mahkeme başvuranın bunu hiç yapmadığını belirterek yetkililerin, davadaki çatışan menfaatleri dengeleyemedikleri için suçlanamayacağına kanaat getirmiştir. Bu nedenle Mahkeme, yerel mahkemeleri bunu yapmadıkları için suçlamanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Mahkeme, yerel makamların başvuranın talebini reddederek kendi takdir yetkileri dâhilinde hareket ettikleri sonucuna varmıştır. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 10. maddesi ihlal edilmediğine karar vermiştir.

15. Udovychenko/ Ukrayna¹⁵ Kararı

Öz: *Başvuru, bir kaza tanıklığına dair maddi vakıa açıklamasını ispatlayamadığı gerekçesiyle başvurucu aleyhine tazminat ve tekzip yayımlanmasına hükmedilmesi nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.*

Başvurucu, yaya olan genç bir kadının bir arabanın çarpması sonucunda ağır şekilde yaralandığı trafik kazasına tanık olmuştur. İki gün sonra, başvurucu kazada yaralanan kadını hastanede ziyaret ettiği sırada gazetecilere kazayla ilgili bir açıklama yapmıştır. Başvurucu bu açıklamasında eski milletvekili B.nin oğlu ve yerel konsey üyesi olan M.B.nin kazadan sonra arabanın sürücü kapısından çıktığını gördüğünü söylemiştir. Sonrasında gazeteciler ve medya kuruluşları kazayla ilgili haberlerinde M.B.nin olaya karıştığını ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte bu kişiler dışında farklı bir kişi hakkında ceza yargılaması yürütülerek sonuçlandırılmıştır. B. ve M.B. başvurucunun gazetecilere yaptığı açıklamanın yanlış olduğu iddiasıyla başvurucuya karşı hukuk davası açmıştır. Yargılama sonucunda başvurucunun açıklamasının gerçek dışı ve yanlış olduğuna dair bir tekzip yayımlanmasına ve her bir davacıya 4,320 Avro manevi tazminat ve 304 Avro maddi tazminat ödenmesine karar verilmiştir. Başvurucunun ayrıca tazminatın tamamı ödeninceye kadar yurt dışına çıkışı yasaklanmıştır.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, başvuranın ifade özgürlüğüne müdahale teşkil eden hukuk yargılaması ile yaptırımların ulusal hukukta kanuni bir dayanağı olduğunu ve başkalarının şöhret ve haklarını korumaya yönelik meşru bir amaç takip ettiğini tespit etmiştir. Mahkeme, yerel düzeyde insanların dikkatini çeken kazayla ilgili başvurucunun açıklamasının kamu yararına ilişkin bir konu hakkında olduğunu belirtmiş, buna karşılık ulusal mahkemelerin bu yönde bir değerlendirmede bulunmadıklarını not etmiştir. Mahkeme, başvurucunun beyanı ile davacılar arasında nesnel bir bağlantı olduğunu ve açıklamanın özellikle seçilmiş kişi statüleri gözetildiğinde davacıların itibarını etkileme potansiyeline haiz olduğunu kabul etmiştir.

Yerel mahkemelerin başvurucunun beyanını maddi vakıa açıklaması olarak kabul ettiğini ve bu nedenle de iddiasının doğru olduğunu göstermesi gerektiğine karar verdiğini belirten Mahkeme, buna karşılık başvurucunun açıklamasının görgü tanığı beyanı niteliğinde olduğunu ve yerel düzeyde ilgi çeken bir trafik kazasıyla ilgili olgusal koşulların doğrudan anlatımından ibaret olduğunu ifade etmiştir. Mahkeme'ye göre bu husus eldeki başvuruyu daha önce incelenmiş olan başvurucuların, özellikle gazetecilerin, doğrudan tanık olmadıkları maddi vakıa açıklamalarına ilişkin diğer ifade özgürlüğü ile ilgili davalardan ayırmaktadır. Mahkeme, somut

¹⁵ Udovychenko / Ukrayna Kararı, No. 46396/14, 23 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223654>

olayın koşullarında kendi gözleriyle gördüğüne inandığı şeyin gerçekten gerçekleştiğini ispatlamasının başvurucudan beklenemeyeceğini kaydetmiştir.

Mahkeme; başvurucunun açıklama yaparken özensiz veya kötü niyetli olduğunun ileri sürülmediğini, davacıların ve yerel mahkemelerin gerçek olmayan bilgiyle doğrudan davacıların itibarlarına zarar verme kastıyla hareket ettiğini iddia etmediklerine dikkat çemiştir. Mahkeme, başvurucu hakkında yalan tanıklık suçlaması ile ilgili herhangi ceza yargılaması yürütülmediğini ve M.B'nin de hiçbir zaman kazadan dolayı itham edilmediğini ifade etmiştir. Mahkeme, başvurucunun yaptığı yorumun davacıların itibarına haksız bir saldırıdan ziyade kamuyu ilgilendiren bir konuda gerçeğin ifadesi olarak görülmesi gerektiğini açıklamıştır.

Mahkeme, başvurucunun kötü niyetli olarak hareket ettiğine dair bir iddianın yokluğunda, tanık olduğu trafik kazasına ilişkin ifadesinin doğruluğunu kanıtlamasını beklenmesinin imkânsız olmasa dahi çok zor olduğunu ve bunun Mahkeme içtihadı ile uyumlu olmadığını belirtmiştir. Yerel mahkemeler değerlendirmelerini başvurucunun beyanını ispatlayıp ispatlayamadığı sorusu ile sınırladıklarından, ortaya koydukları gerekçelerin ilgili ve yeterli görülmesinin mümkün olmadığı açıklanmıştır. Mahkeme, ayrıca başvurucunun katlanmak zorunda kaldığı uygun olmayan ve ağır sonuçların davanın koşullarında haklı görülemeyeceğini not etmiştir.

Mahkeme, sonuç olarak, müdahalenin takip edilen meşru amaç karşısında orantısız olduğundan demokratik bir toplumda gerekli olmadığına karar vermiş ve başvurucunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

7

TOPLANTI VE DERNEK KURMA ÖZGÜRLÜĞÜ

16. Ateş vd. / Türkiye¹⁶ Kararı

Öz: *Başvuru, üye oldukları sendikadan istifa eden başvuruçuların, istifa etmeleri sebebi ile sendika ve işverenin uyguladığı baskıyı protesto etmeleri üzerine işten çıkarıldıkları ve ulusal mahkemelerin işe iade ve sendikal tazminat taleplerini reddettikleri iddialarına ilişkindir.*

Türk Metal İş Sendikası'na üye olan ve bir fabrikada işçi olarak çalışan başvuranlar, diğer işçilerle birlikte anılan sendikadan istifa etmişlerdir.

Başvuranların da arasında olduğu işçiler, sendikadan ayrıldıktan sonra anılan sendika ve işverenin baskısına maruz kaldıklarını ileri sürerek fabrika yöneticilerinden bu baskıya son verilmesini, çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve anılan sendika temsilcilerinin fabrikadaki odalarının kaldırılmasını istemişlerdir.

Taleplerine olumlu yaklaşılmaması üzerine, işçiler iş bırakma kararı almış ve fabrikada eylem yaparak taleplerinin yerine getirilmesini beklemişlerdir. Anılan eylem 3 gün boyunca devam etmiş, iş bırakma eyleminden dolayı üretim faaliyeti sekteye uğramıştır. Eylemler sonucunda işveren, başvuranlar da dâhil olmak üzere anılan eyleme katılan işçilerin iş akitlerini feshetmiştir.

Bunun üzerine başvuranlar, İş mahkemesi nezdinde işe iade ve sendikal tazminat istemli dava açmışlardır. İş mahkemesi, davayı kısmen kabul ederek başvuranların işe iadelerine, sendikal tazminat taleplerinin ise reddine karar vermiştir. Karar, taraflarca temyiz edilmiştir.

Yargıtay, söz konusu eylemin zamanını, süresini ve eyleme katılan çok sayıda işçinin olmasını dikkate alarak anılan eylemin orantılı olmadığını, başvuranların eylemlerinin işverene karşı değil istifa ettikleri sendikaya karşı olduğunu, işçilerin sendika temsilcilerinin odalarının kaldırılması ve kendi temsilcilerinin tanınması gibi taleplerinin toplu iş sözleşmesinin yürürlükte olduğu ve sendikanın yetkili olduğu bir işyerinde mümkün olmadığını belirterek İş Mahkemesi kararının bozulmasına davanın reddine karar vermiştir.

Başvuranların, Anayasa Mahkemesi'ne yaptıkları bireysel başvuruları açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunmuştur.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, başvuranlar tarafından öne sürülen şikâyetlerin örgütlenme özgürlüğü kapsamında incelenmesini uygun bulmuştur.

¹⁶ Sabri Alparlan Ateş vd. / Türkiye Kararı, No. 52051/17, 28 Şubat 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-224035>

Mahkeme, başvuranların anılan grev sebebiyle işten çıkarıldıklarını belirterek, grevin, ilke olarak, yalnızca bir sendika tarafından başlatıldığı ve sendika faaliyetlerinin bir parçası olarak gerçekleştirildiği takdirde Sözleşme'nin 11. maddesi tarafından korunacağını hatırlatmıştır.

Yine Mahkeme, bir sendika tarafından değil de sendikaya üye olanlar ya da olmayanlar tarafından yapılan bir grevin de Sözleşme'nin 11. maddesinin öngördüğü korumadan yararlanabileceğini hiçbir zaman kabul etmediğini vurgulamıştır.

Bu kapsamda Mahkeme, dava dosyasındaki belge ve bilgilere dayanarak, mevcut davada başvuranların anılan sendika tarafından organize edilen bir gösteriye katılmaları veya sendikanın faaliyetleri bağlamında mesleki haklarını talep etmeleri sebebiyle işten çıkarılmadıklarını vurgulamış ayrıca, elindeki belgelere dayanarak, başvuranların anılan sendikadan istifa etmeleri sebebi ile işverenin kendilerine uyguladığı herhangi bir baskıdan dolayı da işten çıkarılmadıklarını tespit etmiştir.

Sonuç olarak, Mahkeme mevcut başvurunun Sözleşme'nin 35 §§ 3 (a) ve 4 maddeleri uyarınca konu bakımından Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadığı gerekçesi ile reddedilmesine karar vermiştir.

17. Szolcsán/ Macaristan¹⁷ Kararı

Öz: *Başvuru, olayların geçtiği tarihte bir ilkokul öğrencisi olan başvuranın yaşadığı şehirde neredeyse tamamı Roman etnik kökenli öğrencilerden oluşan bir okulda eğitimini tamamlamaya zorlanmasının ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddialarına ilişkindir.*

Başvuran, Roman etnik kökenli bir Macaristan vatandaşıdır. Başvuranın yaşadığı şehirde nüfusun yüzde 4'ü Roman etnik kökenli kişilerden oluşmasına rağmen bu kişilerin çocuklarının neredeyse tamamı şehirde tek olan bir Devlet okuluna kaydedilmektedir. Başvuranın da ilkokul kaydı bu okula yaptırılmıştır.

Başvuran birinci sınıfta aldığı eğitimin yetersiz olduğu gerekçesiyle yaşadığı hafif öğrenme güçlüğüne de ileri sürerek kendisine uygun bir eğitim almak için komşu bir kasabadaki başka bir okula nakil talebinde bulunmuştur. Ancak ilgili okulun müdürü, başvuranın ikametinin okul yetki alanı dışında olduğunu gerekçe göstererek başvuranın nakil talebini reddetmiştir.

Başvuran okul nakil talebinin Roman etnik kökenine dayalı olarak verildiği ve bu sebeple ayrımcılığa uğradığı iddiasıyla idari işlemin reddi için idari ve yargısal makamlara başvurularda bulunmuştur. Başvuranın şikâyetini inceleyen Macar Yüksek Mahkemesi, okul müdürünün, eğitim alanı dışında yaşayan çocukları okula kabul edip etmeme konusunda takdir yetkisine sahip olduğunu ve müdürün başvuranın adresinin okul yetki sahası dışında olması sebebiyle nakil talebini reddetmesinin kanunlara aykırı olmadığını tespit etmiştir. Yine Yüksek Mahkeme, başvuranın hâlihazırda gittiği okulun yetki sahasında çoğunlukla Roman kökenli kişilerin yaşaması sebebiyle söz konusu okulda genellikle Roman kökenli öğrencilerin bulunmasının normal olduğunu belirterek başvuranın ayrımcılığa uğradığı iddiasını kabul etmemiştir.

Daha sonra başvuran eğitim hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Macar Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Anayasa Mahkemesi başvuranın ileri sürdüğü iddialarının anayasal önemden yoksun olduğu değerlendirmesiyle başvuranın başvurusunu incelemeye gerek görmemiştir.

Mahkeme'nin Değerlendirmesi

Mahkeme, nakil talebinin reddedilmesinin ardından bilfiil başvuranın okumak zorunda bırakıldığı okulun eğitim yetki alanındaki nüfusun etnik yapısına bakıldığında bu okulun yetki çevresindeki nüfusun yalnızca yüzde 4'ünü Roman kökenli Macar vatandaşlarının oluşturmasına rağmen okulun öğrencilerinin neredeyse tamamının Roman etnik kökenli

¹⁷ Szolcsán / Macaristan Kararı, No. 24408/16, 30 Mart 2023. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-223709>

öğrencilerden oluştuğunu gözlemlemiştir. Ayrıca Mahkeme bu okulun eğitim kalitesinin diğer okullara göre düşük olduğu tespitini de yapmıştır.

Bu verilere rağmen Macar Yüksek Mahkemesinin başvuranın eğitim aldığı okulun yetki alanında daha çok Roman etnik kökenli vatandaşın oturması sebebiyle bu okulun çoğunluğunun Roman etnik kökenli vatandaşlardan oluştuğu yönündeki tespitinin herhangi nesnel bir bilgiye dayanmadığını belirten Mahkeme başvuranın etnik kökeni nedeniyle tecrit edilmiş bir okulda okuduğu sonucuna varmıştır.

Yukarıdaki tespitlerinden hareketle Mahkeme somut olayda olduğu gibi Roman çocukların maruz kaldıkları eşitsizlikleri düzeltmek amacıyla yeterli önlemler alınmaksızın ayrı sınıflarda veya okullarda eğitilmelerinin, Devletin bireylere ırk veya etnik kökenleri nedeniyle ayrımcılık yapmama yükümlülüğü ile bağdaşmadığına karar vermiştir. Bu sebeple her ne kadar mevcut davada Devlet yetkililerinin herhangi bir ayrımcı kastı olmasa bile, Mahkeme, başvuranın eğitim hayatında maruz kaldığı muamele farklılığının herhangi bir meşru amaç tarafından nesnel ve makul bir şekilde haklı gösterilemeyeceğini ortaya koymuş ve Macaristan'ın eğitim hakkıyla bağlantılı olarak ayrımcılık yasağını ihlal ettiğine karar vermiştir.

AİHM, somut dava açısından sistemik bir sorun olduğu kanaatine vararak mevcut dava bağlamında alınacak tedbirleri kendisi kararında ortaya koymuştur. Buna göre Mahkeme kararında Macaristan'ı eğitimde ayrımcılığa karşı bir politika geliştirmesi ve Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından tavsiye edildiği gibi eğitimde Roman kökenli öğrencilerin tecrit edilmiş sınıflarda okutulması uygulamasını kaldırması konusunda gerekli adımları atmaya davet etmiştir.

İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı

Milli Müdafaa Cad. No: 8 Bakanlıklar Kızılay/ANKARA

T: 0 (312) 549 59 05 F: 0 (312) 549 59 27

e-mail: inhak@adalet.gov.tr